

دوفصلنامه علمی تخصصی مطالعات اخلاق و تربیت

سال اول - شماره اول - پاییز و زمستان ۱۴۰۳

بایسته‌های مدرسه انقلابی

(با تأکید بر اندیشه‌های تربیتی امامین انقلاب)

محمد مالدار کاریزی^۱

سید علیرضا دخانچی^۲

سید عباس موسوی^۳

«مدرسه انقلابی» عنوانی شایع ولی کمیاب است. بسیاری از مدارس کشور - علی‌رغم تفاوت‌ها - خود را شایسته این عنوان می‌دانند و مسیر حرکت خود را به سمت ایده‌آل‌های مدرسه انقلابی تلقی می‌کنند، بدون آن که شاخص‌های دقیق و شفافی برای یک مدرسه انقلابی تعیین و

^۱ پژوهشگر حلقه فقه تعلیم و تربیت؛ مدرسه عالی فقاہت عالم آل محمد ﷺ، مشهد، ایران.
Sm.maldar@yahoo.com

^۲ پژوهشگر حلقه فقه تعلیم و تربیت؛ مدرسه عالی فقاہت عالم آل محمد ﷺ، مشهد، ایران.
Alireza.farda.23@gmail.com

^۳ دکترای فقه تربیتی، دبیر حلقه اجتهادی فقه تعلیم و تربیت، مدرسه عالی فقاہت عالم آل محمد ﷺ، مشهد، ایران.

mosavi58@chmail.ir

بایسته‌های آن مشخص شده باشد. از این رو، تعیین شاخص‌ها و بایسته‌های یک مدرسه در تراز انقلاب اسلامی یک ضرورت است تا معیاری برای سنجش وضعیت موجود وجود داشته باشد و نیز وضعیت مطلوبی ترسیم شود تا بتواند راهنمای مدارس برای حرکت به سمت آن باشد. انقلاب اسلامی در بعضی از عرصه‌های جامعه توانسته است نظریه خود را برای تحول مبتنی بر آرمان‌هایش مطرح نماید و به سمت محقق شدن آن حرکت کند؛ ولی نظریه انقلاب در زمینه مدرسه‌داری با وجود تغییرات و تحولات به وجود آمده، به درستی تبیین نشده است. در این راستا، پژوهش حاضر به روش توصیفی - تحلیلی با تکیه بر بیانات امامین انقلاب اسلامی به دنبال آن است که مدرسه انقلابی را تعریف نموده و بایسته‌های آن را در حوزه ساختاری و محتوایی تبیین کند. بر پایه نتایج این تحقیق، تعامل بین اعضای مدرسه و وجود قوانین ثابت و متغیر در مدرسه و توجه هم‌زمان به آموزش و پرورش، بایسته‌های شکلی و آرمان‌خواهی، جهاد علمی، هویت‌محوری، احساس مسئولیت نسبت به تحولات جامعه، توجه به اخلاق و معنویت و نیز اقدام و عمل از بایسته‌های محتوایی مدرسه در تراز انقلاب اسلامی بیان شده است.

کلیدواژگان

مدرسه تراز انقلاب، انقلاب اسلامی، امامین انقلاب، آموزش و پرورش، تعلیم و تربیت.

انقلاب اسلامی صرفاً یک رویداد سیاسی نیست که در مقطعی از زمان در کشور ایران اتفاق افتاده و تمام شده باشد بلکه یک تحول دائمی در عرصه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی مردم و شروع یک راه پُرافتخار و سعادت‌بخش است (بیانات در تاریخ ۱۳۸۱/۱۰/۱۹). انقلاب اسلامی یک پدیده در حال شدن است (بیانات در تاریخ ۱۳۹۵/۰۳/۱۴) که تلاش می‌کند با ایجاد تحولات اساسی در زمینه‌های مختلف علمی، آموزشی، فرهنگی، اقتصادی، آرمان‌ها و ارزش‌های خود را در این عرصه‌ها محقق کند. «سربازان انقلاب فقط کسانی نیستند که در هنگام بروز انقلاب حضور داشتند و می‌توانستند سربازی کنند. جوانان مؤمن و نواندیش و آزادفکر و پاک‌دامن امروز و نسل‌های بعد نیز سربازان انقلاب محسوب می‌شوند و می‌توان نام انقلابی را بر آن‌ها اطلاق کرد؛ چون انقلاب یک حقیقت همیشه جاوید است» (بیانات در تاریخ ۱۳۸۱/۱۰/۱۹). البته انقلاب سیاسی و سرنگونی حکومت پهلوی آغازی بر همه این تحولات و زمینه‌ساز آن‌ها بود.

مدرسه نیز به عنوان یک نهاد اجتماعی که متولی آموزش و پرورش دانش‌آموزان می‌باشد، از این امر مستثنا نیست. نهضت اسلامی از همان زمان پیدایش خود تا به امروز، تحولات مختلفی را در این نهاد اجتماعی به وجود آورده‌است. حضور دانش‌آموزان در تظاهرات و تلاش آنها برای بیداری و همراه کردن مردم با نهضت، همراهی آنها با سایر اقشار جامعه در جنگ تحمیلی و سایر حوادث انقلاب و هدیه کردن شهدای دانش‌آموز و نقش انکارنکردنی آن‌ها در سایر تحولات انقلاب، نمونه‌هایی از تأثیر انقلاب اسلامی در نهاد مدرسه و خدمت مدرسه به انقلاب اسلامی است (دارا، ۱۳۹۷: ۱۷۱). البته با وجود این تأثیرات، باید پذیرفت که رسیدن به ایده مدرسه‌ای در تراز انقلاب اسلامی هنوز نیازمند فعالیت‌های علمی و عملی است.

البته در پژوهش‌هایی مانند: ترسیم اهداف مدرسه انقلابی با تکیه بر منظومه فکری امامین انقلاب اسلامی به بعضی از اهداف مدرسه انقلابی اشاره شده است. همچنین در پژوهش نقش شبکه مدارس اسلامی در شکل‌گیری انقلاب اسلامی ایران از منظر سرمایه اجتماعی، به تأثیر مدارس در شکل‌گیری انقلاب اسلامی پرداخته شده است ولی تحقیق شایسته‌ای درباره بایسته‌های مدرسه انقلابی انجام نشده است و این موضوع نیازمند تحقیقات بیشتر است.

مدرسه انقلابی عنوانی است که بیانگر مدرسه از منظر انقلاب اسلامی است. مدرسه در کشورهای مختلف دنیا تحت تأثیر نگرش‌ها و بایسته‌های مختلفی است که با وجود اشتراکات، گونه‌های مختلفی از آن با هدف‌ها و روش‌ها و اصول گوناگون وجود دارد. مسأله‌ای که به روش توصیفی - تحلیلی و به صورت کتابخانه‌ای در این پژوهش بدان پرداخته خواهد شد این است که انقلاب اسلامی به عنوان یک ایده جدید برای دنیا همراه با اهداف و اصول و روش‌های منحصر به فرد خود، چه نسخه‌ای از یک مدرسه را مدنظر دارد و چه بایسته‌هایی را برای آن ایجاد می‌کند؟ برای پاسخ دادن به این سوال باید ایده مدرسه انقلابی را در بیانات رهبران فکری انقلاب اسلامی جستجو کرد و بررسی کرد که چه مؤلفه‌های اساسی مدرسه انقلابی را از غیر خود متمایز می‌کند.

چهارچوب‌های نظری

مدرسه

«مدرسه» طبق تعریف رایج، یک مؤسسه صرفاً آموزشی است که با هدف تأمین فضای آموزشی به دانش‌آموزان به وجود آمده است. اما استعمال واژه «مدرسه» در بیانات امامین انقلاب نشان می‌دهد که مدرسه، جایگاه تربیت انسان است و هرجایی که محل تربیت انسان باشد می‌توان به

آن واژه مدرسه را اطلاق کرد. به طور مثال: در بیانات حضرت امام خمینی (ره) نسبت به به دامن مادر (خمینی، ۱۳۵۸: ۱۳۶/۹) و مکتب بسیج (خمینی، ۱۳۶۷: ۱۹۴/۲۱) تعبیر مدرسه به کار رفته است و مقصود این است که مدرسه، جایگاه تربیت انسان هستند؛ زیرا دامن مادر جایگاه تربیت کودک است و مکتب نیز برای تربیت انسان‌ها، آن‌چنان که آن مکتب ترسیم می‌کند، ایده‌پردازی می‌کند. همچنین در بیانات ایشان، مسئولیت معلمان صرف آموزش دروس به دانش‌آموزان نیست؛ بلکه معلم مسئولیت دارد که علاوه بر آموزش، بعضی روحیات و خصلت‌ها مثل روحیه شجاعت و تلاش را در دانش‌آموزان به وجود بیاورد و اخلاق و معنویت و هویت دینی را در آن‌ها تقویت کند و تربیت کردن را وظیفه خود بداند (بیانات در تاریخ ۱۳۸۷/۰۲/۱۲). این تعبیرات نیز نشان دهنده آن است که مدرسه طبق منظر ایشان جایگاه تربیت است. همچنین دلیل دیگر برای چنین ادعایی تأکید ایشان بر قوت گرفتن معاونت پرورشی و در نتیجه افزایش فعالیت‌های پرورشی در مدرسه است که نشان می‌دهد که امر تربیت جزو ارکان هر مدرسه‌ای است (بیانات در تاریخ ۱۳۹۸/۰۲/۱۱).

تعبیر دیگر در بیانات امامین انقلاب این است که کل عالم مدرسه است و انبیاء الهی نقش معلم را در این مدرسه بر عهده دارند. از طرفی مسئولیت انبیا (ع) نسبت به انسان‌ها در مدرسه عالم، تعلیم و تزکیه است و لذا طبق این تعبیر نیز مدرسه، جایگاه تعلیم و تربیت است (خمینی، ۱۳۵۷: ۸/۹۱).

تعبیر دیگر استفاده شده در بیانات رهبری، تعبیر مدرسه انقلاب است (بیانات در تاریخ ۱۳۶۹/۰۳/۱۰). لازمه هر انقلابی تحول و دگرگونی و تغییر است؛ از این رو، این تعبیر نشان می‌دهد

که مدرسه محل تحول و تغییر و رشد است که از این لحاظ نیز در بردارنده معنای تربیت است؛ زیرا تربیت نیز ملازم با تغییر و تحول روحی است.

«سنگر»، کاربست و تعبیر دیگری از واژه مدرسه است (بیانات در تاریخ ۱۳۶۸/۰۳/۲۶) که نماد مبارزه است. همچنین تعبیر «جهاد علمی» متناسب با همین معناست (بیانات در تاریخ ۱۳۸۳/۰۴/۰۱) و نشان می‌دهد که مدرسه به عنوان نهاد علم، سنگری برای مقابله با دشمنان و مبارزه با کفر و استکبار و قلدری شیاطین سیاسی عالم، می‌باشد (بیانات در تاریخ ۱۳۶۸/۰۳/۲۶). این تعبیر نیز نشان می‌دهد که ماموریت مدرسه صرفاً آموزش کتاب‌های درسی به دانش آموزان نیست؛ بلکه مدرسه جایگاه تربیت و آماده کردن دانش آموزان برای انجام دادن مسئولیت‌های بزرگ سیاسی و اجتماعی است که فقط با درس خواندن به دست نمی‌آید، بلکه دانش آموز در مدرسه باید روحیه عزت، شجاعت، ایستادگی و فداکاری، که لازمه جهاد و مبارزه است را به دست آورد.

انقلابی

مفهوم «انقلاب» در علوم اجتماعی، دگرگونی بنیادین، ناگهانی و خشونت‌آمیز در حکومت و ساختارها و پیوندهای مرتبط با آن است (سالارکسرای، ۱۳۸۹: ۲۴)؛ اما امام خمینی (ره) در تحلیل انقلاب اسلامی دیدگاهی را مطرح کرده‌اند که تفاوت‌های اساسی با نظریه‌های مدرن انقلاب دارد. در نظریه انقلاب امام خمینی (ره) ضمن تأکید بر تشریح و تبیین انقلاب اجتماعی و عوامل اجتماعی انقلاب، بر انقلاب از درون تأکید می‌شود. ایشان انقلاب اسلامی را یک انقلاب انفسی می‌دانند که تحولات سیاسی و اجتماعی حاصل از آن، مبتنی بر تحولات روحی مردم است (نامخواه، ۱۳۹۴: ۱۵۳). به عبارت دیگر، انقلاب اسلامی یک توبه گروهی است که همه مردم در آن دچار انقلاب روحی می‌شوند و همین تحول روحی باعث می‌شود که در عرصه اجتماع از

وضعیت موجود ناراضی شوند و وضعیت جدیدی را مطالبه کنند و همین تحولی که در نفوس مردم ایجاد می‌شود، رمز پیروزی سیاسی و اجتماعی است (خمینی، ۱۳۶۸: ۶/ ۱۳۹). در واقع، آنچه اساس یک انقلاب را تشکیل می‌دهد، تغییر باورها و روحیات و خلقیات مردم است که در عرصه سیاسی خودش را به صورت یک قیام عمومی جلوه‌گر می‌کند. به همین دلیل، لازمه تحقق انقلاب در جامعه تحقق یک رستاخیز اجتماعی است که از تحول روحی رهبر جریان آغاز می‌شود و در قدم بعد توسعه پیدا می‌کند و فراگیر می‌شود و همه مردم را دچار تحول روحی می‌کند و انسان‌های انقلابی در جامعه به وجود می‌آورد و در مرحله بعد به صورت یک نهضت سیاسی - اجتماعی خودش را نشان می‌دهد (خامنه‌ای، ۱۳۹۹: ۴۳۸).

بر اساس این تعریف از انقلاب مشخص می‌شود که انقلاب یک حادثه انفجاری و مقطعی نیست؛ بلکه یک حرکت آگاهانه و مستمر است که در نتیجه روشنگری و بیدار کردن مردم از غفلت‌ها به وجود می‌آید (مطهری، ۱۳۸۶: ۱۷/ ۱۳۹) و این بیداری ادامه پیدا می‌کند و مثل یک رودخانه مراحل مختلفی را در مسیر خودش می‌پیماید. به همین جهت است که امامین انقلاب اسلامی، انقلاب پنجاه و هفت را شروع انقلاب می‌دانند و نه پایان آن و در بیانیه گام دوم انقلاب نیز تأکید شده است که در عین حفظ نظام اسلامی و در چهارچوب‌های محکم آن، انقلاب و تحول‌خواهی باید ادامه پیدا کند و در دل این نظم ایجاد شده، قدم‌های دیگر انقلاب نیز برداشته شود (خامنه‌ای، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، ۱۳۹۷).

بر اساس چنین دیدگاهی نسبت به پدیده انقلاب، تعریف انقلابی نیز روشن می‌شود. «انقلابی» یعنی آن انسانی که از درون متحول گشته و عقاید و باورها و روحیات او دچار تغییر شده است و معتقد به مبانی و ارزش‌ها و شعارهای انقلاب اسلامی گشته است (بیانات در تاریخ ۱۳۸۷/۰۳/۱۴).

و می‌خواهد این تحول درونی و بیداری گسترش پیدا کند و یک رستاخیز اجتماعی شکل بگیرد تا در نتیجه آن، فضای اجتماعی دچار تغییر و تحول شود. از این رو، چنین انسانی زندگی و وجود خودش را در راه این هدف می‌گذارد و با جدیت حرکت می‌کند (بیانات در تاریخ ۱۳۹۵/۰۷/۲۸).

مدرسه انقلابی

بر اساس این تعریف از مدرسه و انقلاب، مفهوم «مدرسه انقلابی» نیز روشن می‌شود. مدرسه انقلابی جایگاهی برای تربیت انسان‌های تحول یافته و تحول خواهی است که خودشان را در میدان مبارزه حق و باطل می‌بینند و می‌خواهند فضای اجتماعی پیرامون خویش را تغییر دهند و انقلاب اسلامی را در همه عرصه‌های جامعه محقق سازند. با این تعریف مشخص می‌شود که مدرسه انقلابی آن مدرسه‌ای نیست که صرفاً برگزارکننده مناسبت‌های مذهبی و انقلابی است و یا دانش-آموزان، معلمان و مسئولینی دارد که به نظام اسلامی معتقد هستند. البته این ویژگی‌ها شرط لازم برای تحقق یک مدرسه انقلابی است ولی کافی نیست و بایسته‌های دیگری وجود دارد که یک مدرسه انقلابی را به وجود می‌آورد. از این رو، شایسته است که ویژگی‌ها و بایسته‌های مدرسه انقلابی را تبیین نمود.

بایسته‌های مدرسه انقلابی

بایسته‌های مدرسه انقلابی مجموعه بایدهایی است که وضعیت مطلوب از مدرسه در تراز انقلاب اسلامی را ترسیم می‌کنند. این بایسته‌ها، شاخص‌هایی است که می‌توان به کمک آن‌ها وضعیت موجود مدارس را مورد ارزیابی و نقد قرار داد و از طرفی می‌تواند با ارائه وضعیت الگو، حرکت به سمت مدرسه انقلابی را تسهیل کند. این بایسته‌ها به دو دسته بایسته‌های ساختاری و بایسته‌های محتوایی تقسیم می‌شوند.

الف - بایسته‌های ساختاری

بایسته‌های ساختاری، مجموعه بایسته‌هایی هستند که مربوط به شکل و ساختار مدرسه انقلابی می‌شوند و شامل شکل روابط بین اعضای مدرسه و نقش هریک در محقق کردن اهداف و همچنین شامل قوانین و اجزای تشکیل‌دهنده و جهت‌گیری حرکت کل ساختار می‌باشند.

۱ - تعاون بین اعضای مدرسه

در اندیشه امامین انقلاب، اساس رابطه بین اعضای یک جامعه بر اساس ولایت طرفینی است. ولایت یعنی به هم‌پیوستگی و هم‌جبهه‌گی و اتصال شدید انسان‌هایی که دارای فکر واحد و هدف واحدند و یک فکر و عقیده را پذیرفته‌اند و برای یک مقصود تلاش و حرکت می‌کنند (خامنه‌ای، ۱۳۹۹: ۶۶۷). بر اساس رابطه طرفینی ولایت در یک جامعه دینی، افراد نسبت به یکدیگر حقوق و تکالیفی دارند و همه باید تلاش کنند تا به همراه یکدیگر مشکلات را برطرف و ظرفیت‌ها را فعال کنند. پیشرفت جامعه ولایی، مانند نظام‌های سرمایه‌داری بر اساس رقابت بر سر منافع شخصی و گروهی نیست (شاه‌رکنی، ۱۳۸۷)؛ بلکه با تعاون و مشارکت بین افراد جامعه برای تحقق ارزش‌ها محقق می‌شود (بیانات در ۱۴/۱۰/۱۴۰۱). از این منظر، در سطح زندگی اجتماعی سلطه فرد یا گروهی بر عموم مردم پذیرفته نیست و استبداد یا دموکراسی هر دو مردود است و به جای آن مدل ولایت، شیوه حکومت‌داری در جامعه اسلامی است که از آن تعبیر به مردم‌سالاری دینی می‌شود. (خمینی، ۱۳۶۸: ۱۴).

مدل ولایت در اجتماع‌های کوچکتری مثل خانواده و مدرسه نیز می‌تواند شیوه تعامل اعضا با یکدیگر باشد. بر اساس این مدل در مدرسه، مدل‌های پیشنهادی برای تحول در آموزش و پرورش مانند: دانش‌آموزمحوری، معلم‌محوری و نیز مدیرمحوری که از رابطه‌یی یک سویه همراه با تحکم

حکایت می‌کند و نقش سایر اعضا را نادیده می‌گیرد، مردود است (باقری، ۱۳۹۲: ۱۱)؛ بلکه همه اعضا در یک رابطه چند طرفه با یکدیگر قرار دارند و نقش هر کدام مشخص شده است و در تعاون با یکدیگر، به سمت تحقق ارزش‌های مدرسه آرمانی حرکت می‌کنند.

در مدل مردم‌سالاری دینی، آن‌چنان که از عنوان برمی‌آید، مردم نقش مهمی را در تحولات جامعه بر عهده دارند و مشارکت آن‌ها از مسائل بسیار مهم و رمز پیشرفت امور است و باید استعدادها، ابتکارات و ظرفیت‌های گوناگون مردم، وارد میدان‌های مختلف کشور شود (بیانات در تاریخ ۱۳۹۹/۰۲/۱۷) و طبق تعریف از انقلاب، همه تحولات ناشی از تصمیمات و اقدامات آن‌هاست. در مدرسه نیز دانش‌آموزان، مردم جامعه‌ی مدرسه محسوب می‌شوند. از این‌رو، بایسته و شایسته است که دانش‌آموزان - مانند آحاد مردم - در مهم‌ترین مساله‌های مدرسه، چه در مقام تصمیم‌گیری و چه در مقام اجرا، مشارکت داده شوند و در این راستا، نقش مسئولان، فراهم کردن شرایطی برای مشارکت حداکثری دانش‌آموزان در امور مدرسه و جهت دادن به آن است. در مدرسه، کرامت دانش‌آموزان و توجه به خواست و نظر آنها در چهارچوب قوانین، یک اصل مسلم باید شمرده شود و در تصمیمات مدرسه باید دخالت واقعی داده شوند. هم‌چنین باید در کانون اجرای این تصمیمات نیز، دانش‌آموزان نقش اساسی داشته باشند و نقش مسئولان مدرسه تسهیل شرایط امور به دست دانش‌آموزان است.

در مدل ولایت، معلم نیز نقش بسیار مهمی در هدایت دانش‌آموزان بر عهده دارد و هیچ عنصری به قدر معلم تأثیر ندارد و نقش او بسیار تعیین‌کننده است. «در حقیقت، چون آموزش و پرورش وسیله پیشرفت کشور است، معلمین افسران سپاه پیشرفت کشور هستند» (بیانات در تاریخ

۱۳۹۹/۰۶/۱۱) و سایر امکانات مدرسه، برای شکل‌گیری تعاون بین معلم و دانش‌آموز است؛ زیرا تعلیم و تربیت، بیش از هر چیز بر تعامل معلم و شاگرد استوار است (ر.ک: باقری، ۱۳۹۲: ۶).

البته رابطه معلم و دانش‌آموز فقط در رابطه علمی خلاصه نمی‌شود؛ بلکه او هدایت‌کننده دانش‌آموز در امر تربیت نیز هست. (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش: ۱۶) و ایجاد مجموعه‌ای از خصلت‌ها و روحیه‌ها بر عهده معلم است. دانش‌آموز باید دارای حسّ مسئولیت، دارای روحیه آزاداندیشی، عدالت‌خواه، راستگو و بلندهمت، شجاع، فداکار، پاک‌دامن و پرهیزکار تربیت بشود و این کار معلم است (بیانات در تاریخ ۱۳۹۷/۰۲/۱۹). «یک معلم گاهی در خلال صحبت، با یک کلمه می‌تواند تأثیری در روح کودک و نوجوان و جوان بگذارد که او را به معنای واقعی کلمه متدین و پایبند کند» و لذا نباید وظیفه خودش را منحصر در تدریس مباحث علمی بداند. (بیانات در تاریخ ۱۳۸۴/۰۲/۱۲).

۲- عدالت آموزشی

یکی از مؤلفه‌های اساسی درباره مدرسه تراز انقلاب اسلامی، عدالت آموزشی است. در واقع، رسیدن به پیشرفت همراه با عدالت، هدف انقلاب اسلامی است و پیشرفت بدون عدالت ارزشی ندارد و لذا همه تحولات در جامعه باید با پیوست عدالت همراه باشد (بیانات در تاریخ ۱۴۰۰/۰۶/۰۶). عدالت به معنای یکسان بودن همه برخوردارها نیست؛ بلکه به معنای یکسان بودن فرصت‌ها و حقوق است. همه باید بتوانند از فرصت‌های حرکت و پیشرفت بهره‌مند شوند (بیانات در تاریخ ۱۳۸۵/۰۸/۲۰). «تکیه بر عدالت، اساسی‌ترین اصل یک تحول و حرکت الهی است» (بیانات در تاریخ ۱۳۸۴/۵/۱۲) و آن ارزش‌والایی است که از اوّل تاریخ بشر تا امروز، همواره مورد نظر آحاد بشر بوده است (بیانات در تاریخ ۱۳۹۷/۰۲/۱۹).

مدرسه نیز به عنوان نهاد زمینه‌ساز پیشرفت کشور نمی‌تواند با مسأله عدالت بیگانه باشد؛ بلکه جهت‌گیری تعلیم و تربیت کشور باید به سمت برخورداری از عدالت باشد و مدرسه انقلابی آن مدرسه‌ای است که، عدالت‌پرور، عدالت‌خواه و عدالت‌ساز تربیت کند و جهت‌گیری همه برنامه‌ها و فعالیت‌های آن نیز بر اساس عدالت باشد. در مدرسه انقلابی همه ساختارها و قوانین عادلانه است و کسی به خاطر نداشتن وضعیت مالی خوب، از فرصت‌ها و امکانات کمتری برخوردار نخواهد بود؛ بلکه همه فرصت‌ها و امکانات در اختیار همه دانش‌آموزان به صورت یکسان است و همه می‌توانند از سهم مناسب خودشان در آموزش و پرورش استفاده کنند (بیانات در تاریخ ۱۳۹۹/۰۶/۱۱) و هر کسی به اندازه وسع و تلاش خود می‌تواند از این فرصت‌ها استفاده بیشتری کند و در نتیجه به پیشرفت بیشتری برسد.

اگر در یک مدرسه بهترین مدل‌های آموزشی وجود داشته باشد و آن مدرسه از مجرب‌ترین کادر آموزشی برخوردار باشد و بهترین محتوای آموزشی و امکانات لازم را نیز داشته باشد؛ ولی جهت‌گیری آن بر اساس عدالت نباشد نمی‌توان آن را مدرسه انقلابی نامید. به عبارت دیگر، مهم‌ترین عرصه‌ای که باید در آن تحول اتفاق بیفتد، تحول در روش‌ها و امکانات و محتواها نیست؛ بلکه اساسی‌ترین تحول، تغییر در جهت‌گیری‌ها و حرکت به سمت عدالت آموزشی است و بقیه تغییرها در پرتوی این تحول اساسی باید اتفاق بیفتد تا پیشرفت همراه با عدالت باشد.

۳- انعطاف‌پذیری در سایه قوانین ثابت و متغیر

انسان‌ها نیازهای ثابتی دارند که برخواسته از انسانیت آنهاست اما به خاطر تغییر وضع حاکم بر زندگی‌شان، دائماً در حال تغییر هستند. هرکدام از نیازهای ثابت و متغیر در زندگی انسان

جایگاه خاص خود را دارد و باید مورد توجه قرار گیرد. در تعلیم و تربیت نیز باید در عناصر اصلی تربیت به امور ثابت و متغیر، توجه کرد (ملکی، ۱۳۹۰: ۱۱۲).

قوانین مدرسه انقلابی نیز باید متناسب با نیازهای ثابت و متغیر دانش‌آموزان باشد و شرایط لازم برای تصمیمات و اقدامات دانش‌آموزان را فراهم کند. تربیت موفق زمانی اتفاق می‌افتد که در برابر شرایط جدید انعطاف‌پذیر باشد و پاسخگوی نیازهای نوبه‌نو باشد. آن‌چه می‌تواند مانع این انعطاف‌پذیری باشد، پافشاری و تحفظ بر شرایط موجود است که نوعی محافظه‌کاری را به دنبال دارد که دشمن اصلی آرمان‌خواهی است. البته باید قوانین ثابتی نیز وجود داشته باشد تا این تحولات و تغییرات نظم انقلابی را به هم نزنند و تحولات را از مسیر خود خارج نکند. این قوانین صرفاً قوانین دستوری نیست و مورد اتفاق مجموعه مدرسه و مورد قبول دانش‌آموزان می‌باشد.

۴- معاونت پرورشی

یکی از بایسته‌های اساسی مدرسه انقلابی توجه هم‌زمان به آموزش و پرورش دانش‌آموزان است (رودانی، ۱۳۹۶: ۶)؛ زیرا از منظر امامین انقلاب، «آن علمی میزان است و برای بشر مایه سعادت است که تربیت در او باشد» (خمینی، ۱۳۶۸: ۱۳/۵۰۷). به عبارت دیگر، آن کسی که علوم را فرا گرفته اما تزکیه نفس نکرده است، یک موجود خطرناک برای جامعه می‌شود و فساد ایجاد می‌کند (خمینی، ۱۳۶۸: ۱۴/۳۹۱). به همین دلیل، وجود معاونت پرورشی در کنار معاونت علمی یک ضرورت است. در مدرسه انقلابی معاونت پرورشی مسئول تسهیل امور پرورشی و ارتباط با تشکلهای دانش‌آموزی و تنظیم حرکت‌های خودجوش و آتش به اختیار دانش‌آموزان برای ساختن مدرسه انقلابی است. کار معاونت پرورشی صرفاً برگزاری مسابقات و انجام دستورالعمل‌های آموزش و پرورش نیست؛ بلکه فعالیت‌های پرتلاش، هدفمند، هوشمند و سالم از لحاظ اعتقادی،

سیاسی و اخلاقی جزو مسئولیت‌های معاونت پرورشی است (بیانات در تاریخ ۱۳۹۵/۰۲/۱۳). کار اصلی معاون پرورشی کمک کردن به دانش‌آموزان برای برنامه‌ریزی و اقدام برای انجام فعالیت‌های دانش‌آموزان در راستای ساختن معنوی و اخلاقی و سیاسی آن‌هاست.

۵ - تشکلهای دانش‌آموزی

در یک مدرسه انقلابی تشکلهای دانش‌آموزی نقش اساسی در تحولات مدرسه را دارند و مجموعه‌هایی نمایشی و در خدمت مسئولین مدرسه و برنامه‌های آن‌ها نیستند؛ بلکه این تشکلهای، نقش جلودار و هدایت‌کننده و سازماندهی برای فعالیت‌های خودجوش دانش‌آموزان را بر عهده دارند و بسیاری از فعالیت‌های دانش‌آموزان از طریق این تشکلهای سازماندهی می‌شود. همچنین این تشکلهای رابط بین مسئولان و عموم دانش‌آموزان محسوب می‌شوند و رسالت آن‌ها، تحقق اهداف و آرمان‌های مدرسه انقلابی به دست دانش‌آموزان است. دانش‌آموزان در مدرسه انقلابی می‌دانند که مسئولیت سنگین تحقق آرمان‌های مدرسه انقلابی بر دوش آن‌هاست و نباید همه وقت و توان و قدرت و استعداد و نیروی فکری و جسمی آن‌ها، صرف درس خواندن بشود و لذا در این تشکلهای حضور پیدا می‌کنند و البته می‌توانند از کمک مسئولین در این مسیر استفاده کنند (بیانات در تاریخ ۱۳۹۵/۰۲/۰۱).

نکته اساسی درباره این تشکلهای دستوری نبودن و خودجوش بودن آن‌هاست. دانش‌آموزان در این مجموعه‌ها دارای آزادی عمل در چهارچوب قوانینی هستند که مورد توافق مسئولان و دانش‌آموزان قرار گرفته است. نکته قابل توجه دیگر آن است که کنش این تشکلهای محدود به فضای مدرسه نیست و فضای عمومی جامعه را نیز در برمی‌گیرد و آن‌ها می‌توانند در مهم‌ترین

تحولات شهر و کشور و حتی جهان خودشان را منشا اثر بدانند و مدرسه انقلابی باید این شرایط را برای آن‌ها فراهم کند و به آن‌ها میدان بدهد (همان).

❁ ب - بایسته‌های محتوایی

۱ - آرمان‌خواهی

یکی از مواردی که در تربیت باید مورد توجه قرار بگیرد، به وجود آوردن روحیه آرمان‌خواهی در متربی است. آرمان‌خواهی یعنی نگاه به افق‌های دور که اگر نباشد، حرکت و تحول امکان ندارد؛ زیرا آرمان‌خواهی موتور پیشران حرکت است و موجب شوق به پیشرفت و حرکت می‌شود و هرچه این آرمان‌ها بلندتر و جامع‌تر باشند، حرکت صحیح‌تر خواهد بود (بیانات در تاریخ ۱۴۰۲/۰۱/۲۹). اگر آرمان‌خواهی وجود نداشته باشد راه گم می‌شود و مسیر منحرف می‌گردد؛ اگر چنان‌چه در تربیت جوانان به آرمان‌خواهی توجه نشود و نیروی جوانی، یعنی قدرت فکری و بدنی، نشاط و روحیه و حالت تحرک، جسارت و خط‌شکنی‌ها وجود نداشته نباشد، رسیدن به آرمان‌ها ممکن نخواهد بود. از این‌رو، مدارس و دانش‌آموزان در زمینه دسترسی به آرمان‌ها و تحقق آرمان‌های انقلاب، دارای مسئولیت‌های بزرگی هستند و نقش بزرگی دارند و هر کسی که در پی تحقق آرمان‌ها است، باید نقش جوان‌ها را جدی بگیرد (بیانات در تاریخ ۱۳۹۲/۰۵/۰۶). «آرمان‌های مهم انقلاب اسلامی عدالت، استقلال، رفع فساد و در نهایت ایجاد تمدن اسلامی است» (بیانات در تاریخ ۱۳۹۹/۰۲/۲۸).

ویژگی اساسی در مدرسه انقلابی حاکم بودن آرمان‌خواهی در همه اعضا به خصوص در بین دانش‌آموزان است که باید به شکل یک فرهنگ عمومی توسط خود دانش‌آموزان به وجود بیاید. در مدرسه انقلابی دانش‌آموزان به مدرسه به عنوان پُلّی برای رسیدن به یک شغل خوب و جایگاه

اجتماعی مناسب نمی‌نگرند؛ بلکه مدرسه را کارگاه تمرین آرمان‌خواهی می‌دانند که قرار است در آن یاد بگیرند که چگونه آرمان‌های بلند انسانی و الهی را پیگیری کنند. در مدرسه انقلابی آرمان‌هایی مثل: اخلاق، معنویت، عدالت و آزادی، جهت‌گیری علم و سایر فعالیت‌های مدرسه را مشخص می‌کنند و دانش‌آموزان می‌دانند که باید استعدادها و تلاش‌های علمی و عملی خود را در جهت تحقق آرمان‌ها به کار بگیرند.

۲- علم

«علم وسیله کسب قدرت و یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های قدرت ملی است» (بیانات در تاریخ ۱۳۹۴/۰۸/۱۲). علم یک ابزار مقدس است که قرار است در خدمت تحقق آرمان‌های جامعه باشد. در مدرسه انقلابی جهاد علمی یک ضرورت برای حرکت کردن به سمت ایده‌آل‌هاست. آنچه در بین دانش‌آموزان جریان دارد نه یک رقابت علمی، بلکه یک تعاون و همکاری برای رسیدن به پیشرفت علمی است. در مدرسه انقلابی دانش‌آموزها یاد می‌گیرند که فقط مصرف‌کننده علم نباشند؛ بلکه فکر و خلاقیت آنها شکوفا می‌شود تا بتوانند علاوه بر استفاده از علم دیگران خود نیز دستاوردهای علمی داشته باشند. (بیانات در تاریخ ۱۳۹۰/۰۷/۱۳).

آن علمی که در مدرسه انقلابی مورد توجه قرار می‌گیرد «علم نافع» است. علم نافع آن چیزی است که بتواند ظرفیت‌ها را شکوفا کند و برطرف‌کننده نیازهای واقعی فرد و جامعه اسلامی باشد و منشا پیشرفت قرار بگیرد. بنابراین هر علمی به اندازه اولویتی که دارد باید مورد توجه قرار بگیرد. در تعلیم و تربیت کشور، علم سودمند باید تعقیب بشود و یکی از مواد مهم اصلاح آموزش و پرورش، همین است که دانش‌آموز بتواند از دانش، برای بهبود زندگی خود و جامعه‌اش استفاده کند (بیانات در تاریخ ۱۳۹۷/۰۲/۱۹). «علم نافع از سویی جوان ایرانی را به ابزارهای لازم برای

پیشرفت و اعتلای کشور و ملتش مجهز می‌سازد، و از سویی به او هویت می‌بخشد و او را از وزانت و اعتبار روحی و معنوی و اعتماد به نفس برخوردار می‌کند» (بیانات در تاریخ ۱۳۹۹/۰۲/۱۲). همچنین روحیه دانش‌دوستی، جزو تربیت‌های اسلامی است که نباید محدود به کتاب‌های درسی شود؛ بلکه باید روحیه علم‌طلبی و کتاب‌خوانی برای آن‌ها به وجود بیاید (بیانات در تاریخ ۱۳۷۰/۱۰/۲۵). «باید کودکان و جوانان به کتاب‌خوانی عادت پیدا کنند؛ زیرا آن‌چه که همیشه برای انسان باقی می‌ماند، کتاب‌خوانی در سنین پائین است» (بیانات در تاریخ ۱۳۹۱/۰۷/۲۰).

۳- احساس هویت

دانش‌آموزان در مدرسه انقلابی خودشان را آغاز یک راه نمی‌دانند؛ بلکه امتداد یک جریان تاریخی می‌دانند. آن‌ها می‌دانند که یک گذشته پر افتخار داشته‌اند و دنباله یک تاریخ بسیار شرافتمندانه و بالارزش‌اند. دانش‌مسلمانان یک روز دنیا را در تصرف داشته و فلسفه آنان یک روز برترین فلسفه در دنیا بوده‌است و در سایر علوم نیز دانشمندان بزرگی وجود داشته‌اند (بیانات در تاریخ ۱۳۹۷/۰۷/۲۵). دانش‌آموز باید بداند که دنباله آن تاریخ است و باید افتخارات جدید توسط او ادامه پیدا کند و به نسل‌های بعدی منتقل شود. باید هویت مستقل و با عزت ملی و دینی در آن‌ها به وجود بیاید به گونه‌ای که به دنبال سیاست، اقتصاد و فرهنگ مستقل باشند. «هدف از تربیت دانش‌آموز، صرفاً این نیست که بخواهد درس یاد بگیرد؛ بلکه مهم‌تر از علم‌آموزی یا لااقل در حد علم‌آموزی این است که او احساس هویت بکند و یک انسان با هویت ساخته شود» (بیانات در تاریخ ۱۴۰۱/۰۲/۲۱). دانش‌آموز انقلابی باید به ایرانی بودن خود افتخار کند و علاوه بر تکیه بر موارث تاریخی و فرهنگی کشور، از موقعیت کنونی ایران اسلامی مفتخر و سرافراز باشد (حسین

پور، ۱۴۰۲: ۶) و تلاش شود که مبتنی بر این هویت ایرانی، شاخص‌های ممتاز و برجسته در او دانش آموز ایجاد شود (بیانات در تاریخ ۱۳/۰۲/۱۳۹۵).

مدرسه انقلابی دارای عناصر هویتی است که در معرض توجه هستند و فعالیت‌ها تحت تأثیر آن‌هاست. دانشمندان بزرگ جامعه و پیشرفت‌های علمی کشور، از عناصر هویتی هستند که به کل مدرسه‌های انقلابی کشور تعلق دارند. شهدای هسته‌ای، شهید چمران که هم یک دانشمند بود و هم یک مبارز و مجاهد واقعی بود، یک الگو است (بیانات در تاریخ ۱۹/۰۲/۱۳۹۷)؛ اما هر مدرسه‌ای ممکن است عناصر هویتی منحصر به فرد هم داشته باشد. مثل شهدای هر مدرسه یا انسان‌های موفقی که زمانی در این مدرسه تحصیل کرده‌اند و منشا اثر بوده‌اند یا فعالیت‌ها و موفقیت‌های گذشته مدرسه که توسط دانش آموزان انجام شده است. نقش این عناصر هویتی در مدرسه این است که به دانش آموزان تحرک و انگیزه و اعتماد به نفس می‌دهد و آن‌ها را برای میدان‌های پیش‌رو آماده می‌کند.

۴- دغدغه‌مندی نسبت به تحولات جامعه

بر اساس تفکر اسلام انقلابی، مسلمان بودن ملازم با احساس مسئولیت و دغدغه‌مندی است. (خامنه‌ای، ۱۳۹۹: ۴۳). بر این اساس یکی از مهم‌ترین مسأله‌ها در تربیت نسل آینده کشور، ایجاد احساس مسئولیت در دانش‌آموزان است. دغدغه‌مندی و درد داشتن نسبت به جامعه یکی از شرایط کمال انسانی است و هرکس به هر اندازه‌ای که دردی را احساس می‌کند، به همین نسبت از دیگران بیدارتر و آگاه‌تر است (مطهری، ۱۳۸۴: ۲۳/۱۳۴).

دانش‌آموز مدرسه انقلابی با دغدغه‌مندی و درد داشتن نسبت به سایر افراد مدرسه و جامعه تربیت می‌شود و بین خودش و دیگران یک رابطه ولایت احساس می‌کند؛ برای همین، نمی‌تواند

نسبت به مشکلات سایر دانش آموزان و چالش های جامعه بی تفاوت باشد؛ بلکه نسبت به آنها احساس مسئولیت می کند و می داند که می تواند در تحولات مدرسه و کل جامعه منشأ اثر باشد. دانش آموز انقلابی هم درس خواندن و هم کار انقلابی را بر خود واجب می داند. در مدرسه انقلابی «دانش آموز باید، جایگاه خود را در این کاروان عظیمی که به سمت پیشرفت در جامعه ی اسلامی حرکت می کند، پیدا کند و بداند که در این حرکت عظیم او چه کاره است و برای خودش نقش تعریف کند» (بیانات در تاریخ ۱۳۹۷/۰۲/۱۹).

نمونه های فراوانی از این دغدغه مندی در مدارس کشور در طول نهضت اسلامی و نظام اسلامی وجود داشته است که این مدعا را تایید می کند که دانش آموزان می توانند در مهم ترین صحنه های کشور نقش آفرین باشند. (بیانات در تاریخ ۱۳۷۱/۰۸/۱۳). برای رسیدن به چنین هدفی باید مجموعه از روحیه ها مثل شجاعت، تلاش، فداکاری و مانند آن در فرهنگ عمومی مدرسه توسط مسئولین و دانش آموزان به وجود بیاید. (بیانات در تاریخ ۱۳۹۵/۰۲/۱۳).

۵- اخلاق و معنویت

در منظومه فکری انقلاب اسلامی تعالی اخلاقی و معنوی، ریشه انقلابی گری و تحول خواهی در جامعه است که این نگاه برخواسته از نظریه انقلاب انفسی می باشد. بنابراین تربیت دانش آموز انقلابی بدون برنامه ریزی برای رشد اخلاقی و معنوی او بی معناست. انسان انقلابی، فقط آن انسانی نیست که اعتقاد اسلامی داشته باشد و عمل اسلامی بکند، بلکه اخلاق اسلامی هم رکن اساسی برای اوست؛ اگر انسانی را دارای عقاید محکم اسلامی و عمل به معنای نماز و روزه باشد، لیکن حسود، بخیل، ترسو، بدخواه، بی روحیه و بی اراده باشد، این انسان، انسان مسلمان نیست. انسان مسلمان بایستی در هر سه بُعد - تربیت، دانش و عمل - کار کند. در مدرسه انقلابی دانش آموزان

از لحاظ دینی - در قلمرو اعتقاد، در قلمرو تربیت و اخلاق و نیز در قلمرو تعبد عملی - انسان‌های مسلمان تربیت می‌شوند (بیانات در تاریخ ۱۳۷۰/۱۰/۲۵).

البته این رشد معنوی و اخلاقی نیز باید تصمیم و اقدام خود دانش‌آموزان باشد و تحمیلی و دستوری نباشد. به عبارت دیگر باید دغدغه رشد اخلاقی و معنوی در دانش‌آموزان به وجود بیاید و این جریان اخلاقی و معنوی به صورت خودجوش در دانش‌آموزان و به دست خود آن‌ها رقم بخورد.

۶- تحلیل سیاسی

یکی از کارهایی که می‌تواند نسل جوان را در نقش محور بودن حرکت عمومی جامعه کمک کند و ظرفیت لازم را به آن‌ها بدهد، کار سیاسی و تشکیل گروه‌های فعالیت سیاسی است. البته منظور از فعالیت سیاسی، سیاست‌زدگی و حزب‌بازی نیست؛ بلکه منظور، تحلیل سیاسی کردن، حوادث سیاسی را شناختن، رصد درستی حرکت جامعه به سمت ارزش‌ها و شناخت انحرافات و منتقل کردن آن به دیگران است (بیانات در تاریخ ۱۳۹۸/۰۳/۰۱ و ۱۳۹۵/۰۵/۳۱). یکی از برکت‌های انقلاب اسلامی همین بود که بینش سیاسی آحاد مردم را افزایش داد و قدرت فهم مسائل داخلی و بین‌المللی در موضوعاتی همچون جریانات داخلی کشور و شناخت خودی از غیرخودی، جنایات آمریکا و غرب و جنگ‌افروزی‌ها و دخالت‌های قدرت‌های مستکبر در امور ملت‌ها، مسئله فلسطین و امثال آن را به یک مساله عمومی تبدیل کرد به گونه‌ای که حتی برای نوجوانان، روشن و قابل فهم گشت. (بیانات در تاریخ ۱۳۹۷/۱۱/۲۲).

بنابراین مدرسه انقلابی از این منظر یک مدرسه سیاست‌ورزی است و رکن اساسی در تربیت دانش‌آموز انقلابی، تجهیز او نسبت به داشتن تحلیل سیاسی است. البته باید مراقب بود که محیط

علمی مدرسه، تحت الشعاع سیاست زدگی قرار نگیرد و به بهانه کار سیاسی، مدرسه دچار حاشیه سازی ها و گرفتار احزاب و گروه های سیاسی نشود؛ بلکه معیار فهم و آگاهی سیاسی باشد (بیانات در تاریخ ۱۳/۰۴/۱۳۹۴) که چنین چیزی نشان دهنده حیات عقلانی یک مجموعه است (بیانات در تاریخ ۰۱/۰۵/۱۳۹۳). دانش آموز مدرسه انقلابی باید به عنوان یک انسان مسلمان، مؤمن و صاحب فکر، دارای تحلیل باشد و نسبت به اشخاص، جریان ها و سیاست ها در کشور و در دنیا موضع داشته باشد و اقدام متناسب با آن را انجام بدهد و مدرسه انقلابی باید چنین امکانی را برای او فراهم کند (همان).

۷- تربیت اقتصادی

انسان ها با استعداد های گوناگونی که دارند، تأمین کننده نیاز های مختلف جوامع بشری برای رشد و پیشرفت هستند. (بیانات در تاریخ ۲۳/۱۱/۱۳۹۱) دانش آموزان یک مدرسه نیز دارای استعدادهای متفاوتی هستند و هر کدام برای ایفای نقش منحصر به فرد خود ساخته شده اند و هر کدام از آن ها در کاری نخبه هستند. بعضی ها در کار هنری نخبه هستند و اگر یک کار صنعتی را بر عهده بگیرند موفق نخواهند بود؛ بعضی ها در کار صنعتی نخبه هستند و بعضی دیگر در کار فکری و فلسفی و بعضی در کارها و مسائل اجتماعی دارای توانایی هستند (بیانات در تاریخ ۱۳/۰۲/۱۳۹۵) و فعالیت اقتصادی آن ها در آینده، باید با استعدادهای آن ها تناسب داشته باشد. لذا این ضرورت وجود دارد که استعدادهای شناسایی و ورزیده بشوند تا با ظهور خلاقیت ها، کارها به بهترین صورت و کیفیت انجام شود.

این ضرورت، وظیفه مربیان جوامع و حکومت ها را سنگین می کند. تاکید رهبر انقلاب مبنی بر توجه به مدارس فنی حرفه ای و سوق ندادن همه دانش آموزان به دبیرستان و دانشگاه، موید

همین نکته است که باید به استعدادهای گوناگون توجه شود. (همان) لازمه پیشرفت متوازن جامعه نیز این است که همه نیازهای علمی و تولیدی و شغلی جامعه برآورده شود و این مهم زمانی محقق می‌شود که به تنوع استعدادها توجه شود و هر کسی برای کاری که می‌تواند در آینده انجام دهد، تربیت شود. لذا در مدرسه انقلابی باید زمینه‌ای فراهم شود که هر دانش‌آموز استعدادهای خودش را بشناسد و به سمت شکوفا کردن آن‌ها هدایت شود.

البته باید به این نکته نیز توجه داشت که انجام دادن هر کاری در آینده، نیازمند روحیات مشترکی است که آن‌ها نیز باید در فرد ایجاد شود. روحیه تلاش، پشت کار و خستگی‌ناپذیری و روحیه کار جمعی از جمله این ویژگی‌هاست. همچنین داشتن فرهنگ اقتصادی، نیاز همه دانش‌آموزان برای نقش‌آفرینی اقتصادی در آینده کشور است و باید این فرهنگ در دانش‌آموزان به وجود بیاید که اصلاح الگوی مصرف یکی از موارد آن است که باید از کودکی و نوجوانی فراگرفته شود. (بیانات در تاریخ ۱۳/۰۲/۱۳۹۵) در سند تحول‌آموزش و پرورش نیز، با توجه به اهمیت این موضوع، «ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای» تعریف شده است و از نظام تعلیم و تربیت خواسته شده که نسل آینده کشور به گونه‌ای تربیت شود که دانش‌آموز با درک مفاهیم اقتصادی، از طریق کار و تلاش، روحیه جهادی، کارآفرینی، قناعت، مصرف بهینه و دوری از اسراف و تبذیر و رعایت عدالت و انصاف در رابطه با دیگران، در فعالیتهای اقتصادی در مقیاس خانوادگی، ملی و جهانی مشارکت کند. (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش: ۱۱)

۸- اقدام و عمل

تربیت انقلابی تربیت در میدان عمل و اقدام و قیام لله است و خصوصیت‌های اخلاقی و روحیه‌هایی مثل تقوا و زهد و مانند آن در میدان عمل و اقدام به دست می‌آید. بعضی از مکاتب

تربیتی بدون توجه به میدان مقابله حق و باطل و به دور از واقعیت‌های جامعه سعی در تربیت انسان‌ها دارند؛ ولی در نگاه اسلام انقلابی خودسازی در بستر مبارزه با باطل رقم می‌خورد. این اقدام و عمل نیز یک کنش خودجوش در میان دانش‌آموزان است که برخاسته از احساس مسئولیت آن‌هاست. دانش‌آموز مدرسه انقلابی باید مجاهد و اهل عمل باشد؛ نشستن و حرف زدن و صرفاً فکر کردن کافی نیست، باید اهل عمل باشد که در عرف شرع مقدس اسلام به آن «جهاد» گفته می‌شود. (بیانات در تاریخ ۱۳۹۹/۰۶/۱۱).

مدرسه انقلابی مدرسه‌ای است که بستر لازم برای اقدامات خودجوش و آتش به اختیار دانش‌آموزان برای ایجاد تحول در مدرسه و جامعه را فراهم می‌کند. مدرسه انقلابی یک مدرسه با قوانین ثابت و متغیر است که این انعطاف را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا در شرایط گوناگون اقدامات مختلفی را انجام دهند. این اقدامات می‌تواند در جهت مقابله با کاستی‌ها در مدرسه و مطالبه اصلاح امور از مسئولان مدرسه باشد تا او یاد بگیرد که چگونه می‌تواند پیگیر رفع اشکالات بزرگ‌تر باشد.

نتیجه‌گیری

انقلاب اسلامی یک پدیده اثرگذار در نهاد مدرسه است و مدرسه از منظر انقلاب اسلامی یک حقیقت در حال شدن و تحول است. مدرسه انقلابی جایگاه تربیت انسان‌های تحول یافته و تحول خواه برای جامعه است و برای این که بتواند نقش خود را به درستی ایفا کند، باید به مجموعه از بایسته‌های ساختاری و محتوایی پایبند باشد. این بایسته‌ها نه تنها اساسی برای تربیت نسل جدید انقلابی و متعهد، بلکه نقطه عطفی در تأمین استمرار انقلاب و تحقق اهداف آن می‌باشند. همچنین می‌توانند بهبود و توسعه سیستم آموزشی را تضمین کنند و به ارتقای اخلاق و هویت انقلابی

دانش‌آموزان کمک کنند. بنابراین، تعامل بین اعضای مدرسه و انعطاف‌پذیری در سایه قوانین ثابت و متغیر و توجه هم‌زمان به آموزش و پرورش با تأکید بر وجود معاونت پرورشی در مدارس و میدان‌دادن واقعی به تشکلهای دانش‌آموزی، بایسته‌های شکلی و آرمان‌خواهی، جهاد علمی، احساس هویت، مسئولیت‌پذیری نسبت به تحولات جامعه، توجه به اخلاق و معنویت، تربیت سیاسی و اقتصادی و نیز اقدام و عمل از بایسته‌های محتوایی مدرسه در تراز انقلاب اسلامی است.

- (۱) باقری نوع پرست، خسرو، *آموزاندن «به» و آموختن «از» : تحول در آموزش و پرورش در پرتو عاملیت و تعامل*، مبانی تعلیم و تربیت، سال سوم، شماره ۲، ۱۳۹۲ ش.
- (۲) حسین پور، نسترن، *ترسیم اهداف مدرسه انقلابی با تکیه بر منظومه فکری امامین انقلاب اسلامی*، اولین همایش بین المللی جامعه‌شناسی، علوم اجتماعی و آموزش و پرورش با رویکرد نگاهی به آینده، ۱۴۰۲ ش.
- (۳) خامنه‌ای، سید علی، *طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن*، تهران، موسسه ایمان جهادی، ۱۳۹۹ ش.
- (۴) _____، *بیانات*، قابل دسترس در (<https://farsi.khamenei.ir>)
- (۵) خمینی، سید روح الله، *صحیفه امام*، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، ۱۳۷۸ ش.
- (۶) _____، *ولایت فقیه حکومت اسلامی*، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، ۱۳۷۸ ش.
- (۷) دارا، جلیل، *نقش شبکه مدارس اسلامی در شکل‌گیری انقلاب اسلامی ایران از منظر سرمایه اجتماعی*، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال هشتم، شماره ۲۸، ۱۳۹۷ ش.
- (۸) سالار کسرای، محمد، *انقلاب: تحولات مفهومی یک واژه*، نشریه علوم اجتماعی تربیت مدرس، شماره ۳، ۱۳۸۹ ش.
- (۹) شاه‌رکنی، حبیب الله، *رقابت در نظام سرمایه‌داری*، نشریه چیستا، شماره ۲۵۰، ۱۳۸۷ ش.
- (۱۰) شورای عالی انقلاب فرهنگی، *سند تحول بنیادین آموزش و پرورش*، <https://sccr.ir/Files/pdf6609>.

۱۱) قدسی رودانی، مجید، نقش مدرسه در تربیت دینی و انقلابی دانش آموزان با تاکید بر مدارس علوم و معارف اسلامی، دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی، ۱۳۹۶ش.

۱۲) مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۸۶ش.

۱۳) ملکی، حسن، اصول تعلیم و تربیت اسلامی از دیدگاه شهید مطهری، نشریه مصباح، شماره ۵۰.

۱۴) نامخواه، مجتبی، نظریه انقلاب امام خمینی(ره)، اندیشه سیاسی در اسلام، شماره ۵، ۱۳۹۴ش.